

“ICHKI SEKRETSIYA BEZLARINING ORGANIZMDAGI AHAMIYATI.”

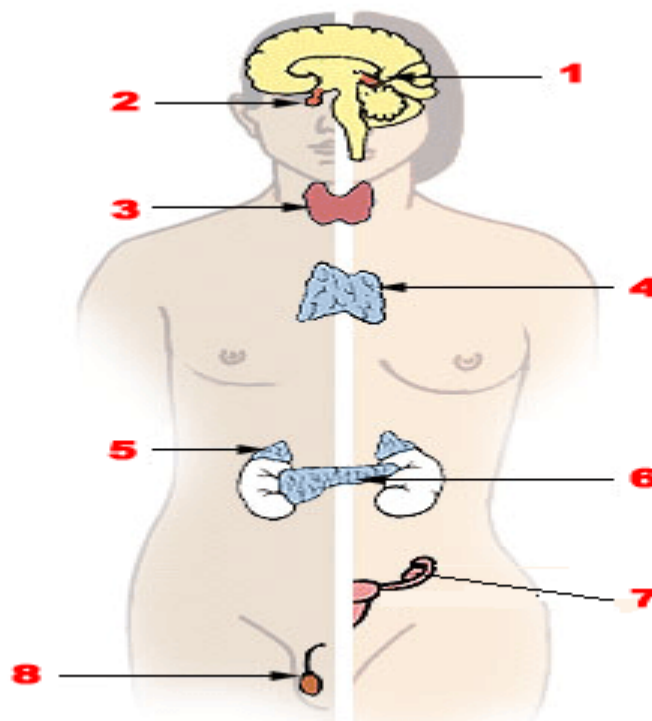
Usmonova Nigoraxon Isroilovna

*Farg'ona shahar Abu Ali Ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi
Anatomiya, fiziologiya va patologiya fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ichki sekretiya bezlari. Qalqonsimon bez, qalqonsimon bezning orqa tanachalari, gipofiz bezi tuzilishi. Ayrisimon bez haqida aytib o'tilgan va muallif tomonidan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: endokrinologiya, ekzokrin, endokrin, aralash bezlar, gormon, ayrisimon bez

Ichki sekretiya - organizmdagi har xil a'zo va to'qimalarning qonga yoki to'qima suyuqligiga maxsus moddalar ishlab chiqarishi. Odatda, ichki sekretiya bezlari (endokrin bezlar) deganda maxsus fiziologik faol moddalar — gormonlarni sintezlab, organizmning bevosita ichki muhiti — qon va to'qima suyuqlig'iga chiqaruvchi bezlar tushuniladi. Ichki sekretiya bezlariga gipofiz, qalqonsimon bez, qalqonsimon bez yonidagi bezchalar, buyrak usti bezlari, me'da osti bezining orolcha (inkretor) qismi, jinsiy bezlarning bir qismi, shuningdek, epifiz (g'urrasimon bez), ayrisimon bez (timus) kiradi. Ichki sekretiya bezlarining hammasi bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lib, yagona funksional sistemani tashkil etadi, uning faoliyatini nerv sistemasi boshqaradi.

Gipotalamus

Gipotalamus, o'rta miyaning kichik maydoni hisoblanadi, uni endokrin tizim bilan bog'laydi. Portal vena tizimi orqali u [gipofiz bezi](#) bilan aloqada bo'lib, uning gormonlarini chiqarishni tartibga soladi. Xulosa qilib aytganda, u tana haroratini, yurak urishini va buyraklar faoliyatini, shuningdek, ochlik va chanqoqlikni, uyqu ritmini va jinsiy aloqani tartibga soluvchi vositadir.

Gipofiz Ichki sekretiya bezlari orasida alohida o'rin tutadi. Ichki sekretiya bezlaridan chiqadigan gormonlar organizmning turli a'zo va sistemalarini birbiriga bog'laydi, organizm funksiyalarining gumoral yo'l bilan (suyuqliklar vositasi bilan) boshqarilishida qatnashadi. Ichki sekretiya bezlarining asosiy vazifasi moddalar almashinuvi, o'sish, jismoniy taraqqiyot va balog'atga yetishni boshqarishdan iborat.

Gipofiz bezi

Endokrin tizimdagi asosiy bez no'xat kattaligidagi gipofiz bezi bo'lib, u o'rta kranial chuqurchada suyak bo'shlig'ida joylashgan va endokrin tizimning ko'p

qismini boshqaradi. U gormonlar tizimining markazi bo'lib, boshqa endokrin organlardan ustundir. O'z gormonlarini ishlab chiqarishdan tashqari, u boshqa endokrin bezlarning gormonlarini ishlab chiqarishga ham ta'sir qiladi.

Gipofiz bezi mustaqil ravishda ishlaydigan ikkita yarmidan iborat: orqa gipofiz (neyrogipofiz) va oldingi gipofiz (adenopituitar).

Organizmning o'zgarib turadigan tashqi va ichki muhit sharoitiga moslashuvida ichki sekretiyaning ahamiyati katta. Masalan, gavda temperaturasining refleks yo'li bilan boshqarilishida gipofiz va qalqonsimon bezdan chiqadigan gormonlar miqdori o'zgarib turadi. Organizmga [infeksiya](#), intoksikatsiya (zaharlanish), shikastlar, og'riq ta'sir etganda, kishi hayajonlanganda va shunga o'xshash hollarda buyrak usti bezlari, gipofiz va qalqonsimon bez tegishli gormonlarni ko'proq chiqaradi; ayni vaqtda, moddalar almashinuvi kuchayib, yurak urishi tezlashadi, shikastlar yoki intoksikatsiya ta'sirida qon bosimi ko'tariladi va organizmning boshqa bir qancha funksiyasi faolla-shadi, bularning hammasi organizmning o'zgargan sharoitga moslashuviga yordam beradi. Ichki sekretiya bezlari garchi bir-biriga ta'sir etsa ham, biror bezning ko'proq zararlangani haqida fikr yuritishga va uning kasalligi haqida gapirishga imkon beradigan muayyan simptomlarni ajratish mumkin. Masalan gipofizning oldingi bo'lagi yetarli ishlamaganda bo'y o'smaydi, odam ozib ketadi (kaxeksiya); gipofizning orqadagi bo'lagi yetarli ishlamaganda qandsiz diabet, oldingi bo'lagi kasallanganda gigantizm va akromegaliya ro'y beradi va hokazo. Buyrak usti bezlari po'stloq qavatining funksiyasi buzilganda bronza kasalligi, ayollarda shu qavat gormonlaridan biri ortiqcha hosil bo'lganda virilizm ro'y beradi. Buyrak usti bezlarining mag'iz qavati zararlanganda adrenal ko'p ishlanib chiqishi tufayli qon bosimi dapqir-dapqir ko'tariladi, gavda temperaturasi o'zgarib turadi, qonda qand ko'payadi (giperglikemiya). Me'da osti bezining orolcha (inkretor) qismi insulin gormonini kam chiqarganda qandli diabet paydo bo'ladi.

Orqa gipofiz bezi gipofiz sopi orqali gipotalamus bilan bevosita bog'langan. Tarixiy jihatdan gipotalamusning bir qismi (ya'ni miya) u yerda hosil bo'lgan va umumiy asab aloqasi orqali unga etkazilgan gormonlarni saqlaydi.

Oldingi gipofiz bezi bevosita gipotalamus bilan bog'langan. Anterior lobda to'g'ridan-to'g'ri tana to'qimalariga va boshqa bezlarga ta'sir qiluvchi turli xil gormonlar ishlab chiqariladi. Ular gipotalamusda hosil bo'lgan va maxsus tomir orqali oldingi lobga etib boradigan omillar tomonidan nazorat qilinadi. Bundan tashqari, oldingi lob qondagi gormonlarning yuqori darajasiga mustaqil ravishda reaksiyaga kirishadi.

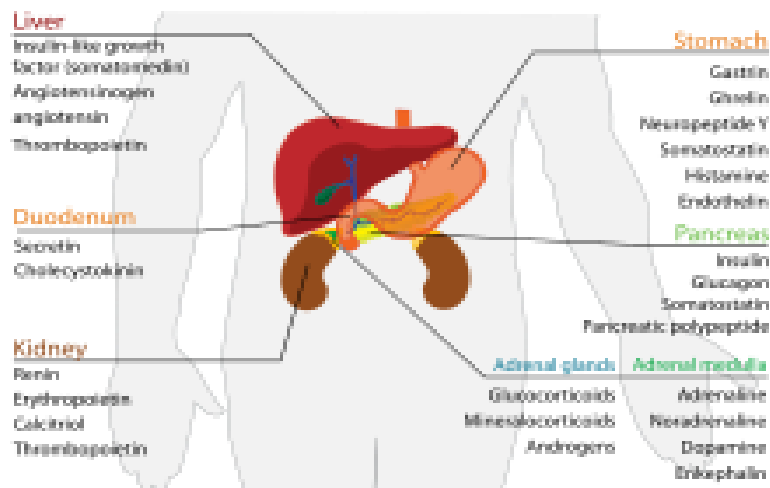
Qalqonsimon bezning ortiqcha ishlayotganligi diffuz toksik buqoqda, kam ishlayotganligi esa miksedema va endemik buqoqda namoyon bo'ladi. Qalqonsimon bez yonidagi bezchalar yetarli ishlamaganda kalsiy va fosfor almashinuvi, jigarning zaharlarni zararsizlantirish funksiyasi buziladi, natijada tetaniya ro'y beradi.

Ichki sekretiya bezlarining kasalliklarini [endokrinolog](#) vrach davolaydi. Bemorga gormonal preparatlar, rentgenoterapiya, operatsiya, parhez, fizioterapiya va iqlim bilan davolash buyuriladi.

Gormonlar hujayra membranasida yoki hujayraning sitozolida ma'lum gormon retseptorlari mavjud bo'lsa, hujayradan tashqari signal beruvchi moddalar sifatida ta'sir ko'rsatadi.

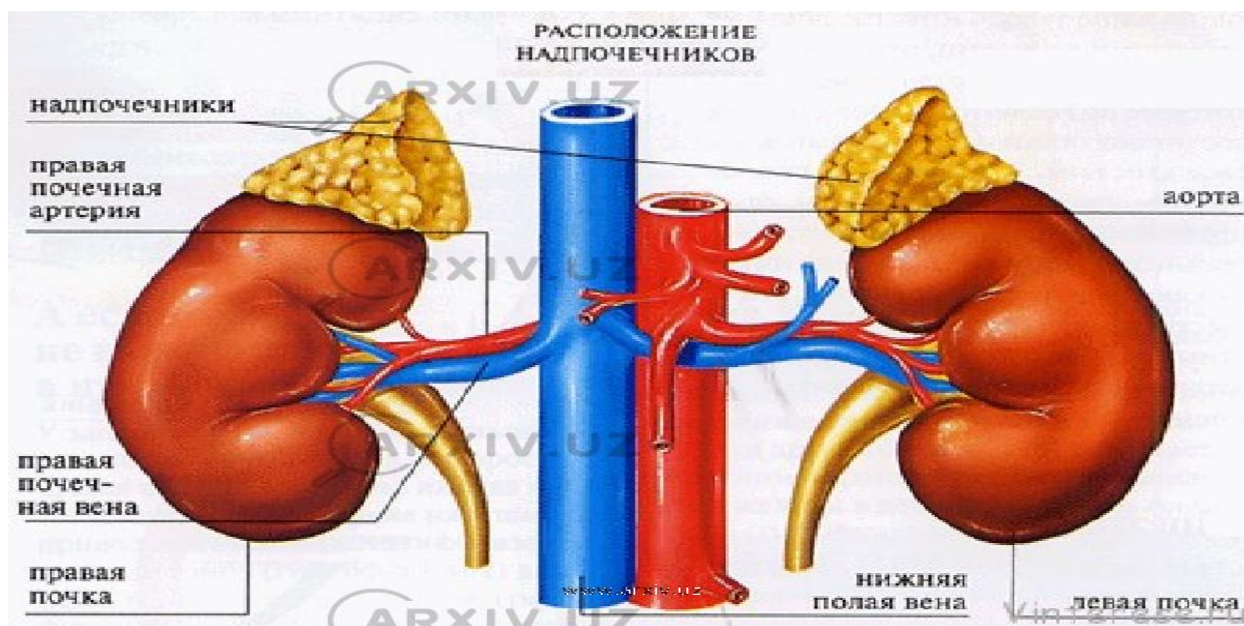
Endokrinologiyaning tibbiy ixtisosligini endokrin tizimning buzilishi yoki endokrinopatiyalar egallaydi.

Oshqozon osti bezi

Ovqat hazm qilish tizimidagi endokrin bezlar

Qorinning yuqori qismida oshqozon orqasida joylashgan oshqozon osti bezi endokrin va ekzokrin qismdan iborat yagona bez hisoblanadi. U asosan ikkita organdan iborat. Endokrin qismi - Langergans orolchalari - insulin va glyukagon ishlab chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

A.G‘. AHMEDOV ODAM ANATOMIYASI Toshkent 2007

A.Axmedov G.ZIYAMUTDINOVA ODAM ANATOMIYASI

Qo‘shimcha adabiyotlar:

Internet saytlar:

www.Ziyonet,